

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ФӘННӘР АКАДЕМИЯСЕ
Г. ИБРАҺИМОВ исемендәге
ТЕЛ, ӘДӘБИЯТ ҺӘМ СӘНГАТЬ ИНСТИТУТЫ

В.М. Усманов

**БАШКОРТСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫ
ТАТАР ЭПИГРАФИК
ҺӘЙКӘЛЛӘРЕ**

УФА

Казан
2021

УДК 930.271
ББК 63.2
У 74

*Татарстан Республикасы Фәннәр академиясенең
Г. Ибраһимов исемдәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты
Гыйльми советы карары нигезендә нәшер ителә*

Фәнни редактор

филология фәннәре кандидаты *И.Г. Гомәрөв*

Рецензент

филология фәннәре кандидаты, доцент *А.М. Ахунов*

Усманов В.М.

У 74 Башкортстан Республикасы татар эпиграфик һәйкәлләре: Уфа. –
Казан: ТӘҺСИ, 2021. – 44 б.
ISBN 978-5-93091-356-9

Китапта Уфа шәһәренең «Гофран» мәчете тирәсендәге мөселман зиратында сакланып калган иллегә якын ташъязма истәлек турында мәгълүмат туплап бирелә, гарәп графикасындагы текстлар гамәлдәге язуга күчереләп, шәрех-аңлатмалар белән урнаштырыла.

Хезмәт Идел-Урал төбәге тарихын һәм мәдәниятен өйрәнүче галимнәр, гомумән татар халкының тарихи үткәне белән кызыксынучы укучыларга тәкъдим ителә.

УДК 930.271
ББК 63.2

ISBN 978-5-93091-356-9

© Усманов В.М., 2021;
© Г. Ибраһимов исем. Тел, әдәбият
һәм сәнгать институты, 2021

КЕРЕШ

Уфа шәһәре – күпмилләтле Башкортстан Республикасы башкаласы. Археологлар раславынча, бик борынгы чорларда ук Агыйдел елгасы буенда күчмә һәм утрак тормыш алып барган «дала» һәм «урман» төрки һәм фин-угор кабиләләр үзара аралашып гомер кичергән. Бу шәһәр географик яктан зур елгалар арасындагы биек урынга уңайлы урнашу сәбәпле, элеккеге чорларда ышанычлы ныгытма һәм халыкара сәүдә базары вазифаларын үтәгән.

Уфа шәһәре биләмәсендә ничә борынгы зират булуы бүген фәндә төгәл мәгълүм түгел. Безнең уебызча, биредә Дәште Кыпчак яисә Нугай Урдасы дәверендә дә иске каберлекләр булган дияргә нигез бар. Инде «эзе» дә калмаган шундый каберлекләрнең берсе хәзер «Пеләш тау» (Лысяя гора) дип аталган урында булган. Кызганыч ки, аерым бер сәбәпләр аркасында, тарихның ул чорларынан безнең көннәргә кадәр бер эпиграфик һәйкәл дә килеп житмәгән. Уфа шәһәрендәге безгә мәгълүм иске каберлекләр, нигездә, XIX – XX гасыр башларына карыйлар. Аларның беренчесе Диния нәзарәте, икенчесе хәзерге «Гофран» мәчете янәшәсендә урнашкан. Шулай ук «Жинүнең 50 еллыгы» исемендәге парк биләмәсенең бер өлешендә дә элек мөселман зираты булганлыгы мәгълүм.

«Гофран» мәчете янәшәсендәге зиратта безнең тарафтан XIX йөз азагы – XX гасыр башына мөнәсәбәтле һәм гарәп хәрәфләре белән татар телендә язылган 50 эпиграфик һәйкәл исәпкә алынды. Бу төр эпитафик ядкярләр арасында узган гасырларда мөфти вазифаларын башкарган Габдессәлам бине Габдеррәхим, Габделвахид Сөләйманов, Мөхәммәдьяр Солтанов, Ризәддин бине Фәхрәддин, казый Гыйнаятулла Кабкаев, ахун вә мөдәррис Хәйрулла Госман, матбагачы Ильяс бине Әхмәдшаһ Борагани, руханилар Әхмәд ибне ахун Мәүлед, имам Әхмәдшакир, Уфаның беренче мәчетендә азанчы вазифаларын үтәгән Хәйрәддин бине Һашим улы Сөбханколов, хажи Исламгали бине Жһаншаһ, тәржемәче Закир Ишмөхәммәдов, зыялы морзалар катламыннан Мөхәммәдрәхим бине Салих, Сөләйман Дәүләткилдиев, Салих Йәникеев, Мөхәммәдгәрәй Терегулов, Мөхәммәдкәрим бине Салих Биглов, сәүдәгәр Гайфулла Галиулла улы Госмани кебек күренекле

шәхесләренә истәлекләренә куелган ташлар тарихи ядкярләренә өйрәнү һәм саклау жәһәттенән аеруча игътибарга ласк.

Эзләнүләр күрсәткәнчә, әлеге ташъязмаларның төп өлеше Уфа кытибләрә тарафыннан язылган. Аерым бер ташларда аларның култамгалары да бар. Шул ук вакытта Уфадан читтә яшәгән таш язучы каллиграфлар кулы белән башкарылганнары да очрый, мәсәлән: Казаннан – Габделбарый әл-Баруди, Стәрлебаштан – Габдеррәхим бине Гали хәлфә (Чалатай бабай), Оренбург Каргалысыннан – Сәйфеддин бине Хафизеддин һ.б.

Элек Уфада алты мәчет булуы мәгълүм. Шул гыйбадәтханәләренә кайберләре каршында мәдрәсәләр дә эшләп килгән. Өлбәттә, биредәге «Галия», «Госмания», «Хәсәния» кебек мәшһүр уку йортларында да каллиграфия һәм таш язучы дәрәсләренә югары дәрәжәдә укытылганлыгы билгеле.

Безнең тарафтан тикшерелгән ташъязмаларның күпчелеге татар эпиграфикасының күпгасырлык традицияләренә таянып эшләнгән. Алар арасында классик нәсех яисә сөлес язучы белән нәкышьяләнгәннәрә төп өлешне тәшкил итә. Шулай ук нәстәгълик язучында башкарылган берничә ташъязма да хәзергә көннәргәчә сакланган.

Шунысын да искәртү мөһим: күфи яисә рокка кебек хәснә хат үрнәкләрә бу жирлектә, гомумән, очрамый.

Уфа шәһәрә тау башында урнашса да, аның Оребургтагы кебек керәч (известьяк) ташына бай үз «Гребенни тавы», яисә Яшергандагы кебек «Таш тавы» карьерлары булмаган. Шул сәбәпле, кабер ташларын ясау өчен таш чимал төрлә төбәкләрдән китерелгән дип уйларга кирәк. Берничә ташъязма урындагы ком ташыннан, кайберләре (мигъмари корылма кебекләре) Урал мәрмәрәннән яисә гранитыннан ясалган. Аларның күбесе Европа-рус архитектурасы үрнәкләренә охшатып «Евразия стиле»ндә башкарылган.

Гасырлар, еллар үткән саен эпиграфик һәйкәлләр акрынлап табигий рәвештә жимереләп юкка чыга бара. Өлбәттә, бу мирасны саклап калу юлларының берсе – аларны өйрәнәп, фәнни жьентыклар, китаплар нәшер итү. Уфа шәһәрәндәгә татар язучы эпиграфик истәлекләре хакындагы әлеге хезмәтне дә энә шул юлдагы бер адым дияргә мөмкин.

Венер Усманов,

*Татарстан Республикасы Фәннәр академиясе
Г. Ибраһимов исем. Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының
Язма һәм музыкаль мирас үзәге фәнни хезмәткәре*

ТАШЪЯЗМАЛАР

1. Мөфти Габдессәлям бине Габдеррәхим каберенә куелган таш, 1840 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

اوشبو قبر	<i>Ошбу кабер</i>
محکمہ شرعیہ اور نیور	<i>мәхкәмәи шәрғыяи Оренбур-</i>
عیہ دہ مفتی عبدالسلام	<i>гыядә мөфти Габдессәлям</i>
بن عبد الرحيم بن عبد الرحمن	<i>бине Габдеррәхим бине Габдеррахман</i>
مرقدینور میلا	<i>мәркадедер миля-</i>
دی ایله ۱۸۲۵ نجی	<i>-ди илә 1825 нче</i>
یلده مفتی نک مقامنه کیچوب	<i>елда мөфтинен мәкаменә¹ кичеб</i>
یاشی یتمش که یاقن	<i>яше йетмешкә якын</i>
بولعانده میلادیچه	<i>булганда милядичә</i>
۱۸۴۰ نجی یлде عنوار	<i>1840 нчы елда гыйнвар-</i>
ده هجرى ۱۲۵۵ نجی یلده	<i>-да һижри 1255 нче елда</i>
ذی الحجہ اینده دار	<i>зөлхижжә аенда дар-</i>
البقایه رحلة ایندی	<i>-елбәкая рихләт итде</i>

¹ Мәкам – дәрәжәсе, тоткан урыны.

1=А (алгы як)

2=Б (уң ягы)

2=Г (сул ягы)

2. Мөфти Габделвахид Сөләйманов каберенә куелган таш, 1862 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

... عبد الوحد مفتى Габделвахид мөфти ...
... طرحان سليمانف رحمه тархан Сөләйманов рәхәмәһе ...
... ٢٢ يل مفتى الوب	... 22 ел мөфти улыб

Уң ягында (уйма язулы):

و عن عمر رضى الله عنه	вә ган Гомәр разый Аллаһу ганһу
عزّ الدنيا بالمال	гыйззә әд-дүния бил-мали
و عزّ الاخرة بصالح الاعمال	вә гыйззә әл-ахирәт би-салих
	әл-әгъмәли ¹
عبد البارى بارودى قلميله يازلدى	Габделбарый Баруди каләмилә язылды

¹ Гомәр разый Аллаһу ганһедән: дөнья мал белән, ахирәт изге гамәлләр белән күркәм.

Арткы ягында (уйма язулы):

۷۶ ياشىندە 76 яшендә
بو منزل اخرته نازل اولدى 76 яшендә бу мәңзил ахирәтә назил улды
صفر الحيرنك ۱۹ نده ۱۲۷۹ سنه сафар әл-хәйрнең 19 нда 1279 сәнә
نورتنچى اعوست ده ۱۸۶۲ سنة ميلاديه дүртенче август да 1862 сәнәтә
милядия

Сул ягында (уйма язулы):

و عن ابى بكر الصديق ۱۹ نده ۱۲۷۹ سنه
من دخل القبر بلا زاد 76 яшендә
فكأنما ركب البحر 76 яшендә
بلا سفينة 76 яшендә
вә ган Әбү Бәкер ас-сыйддыйк
мән дәхалә әл-кабрә биля зад[ин]
фә-кәәннама рәкәбә әл-бәхрә
биля сәфинәт[ин]¹

Үлчәмнәре: 26×40×145 см.

Кятиб – Габделбарый Баруди.

3. Арыслангәрәй Кәлимулла улы каберенә куелган таш, 1883 ел

Алгы ягында (калку язулы):

الموت باب و كل الناس داخله 1883 ел
تاريخ هجريه ايلان 1883 ел
۱۳۰۱ نچى سنه ده ربيع الأ 1301 нче сәнәдә рәбигиль-әү-
ول ننك ېشنچى يومنده -вәлнең бишенче йәүмендә
تاريخ مسيحيه ايلان ۸۳ نچى 83 нче
يلده ۲۳ نچى ديكابردә йылда 23 нче декабрьдә
ارسلانكرى كلیم الله Арыслангәрәй Кәлимулла

Сул ягында (уйма язулы):

كيلوب قبرم زيارة ايدن اخوان 83 нче йылда
Киләб каберем зиярәт идән ихван,

Уң ягында (уйма язулы):

قيله روحه بر فاتحه احسان 83 нче йылда
Кыла рухыма бер фатиха ихсан

¹ Әбү Бәкер ас-сыйддыйк сөйләгәннәрдән: кабергә рухи азыксыз керүче диңгезгә корабсыз чыгучыга тиң.

² Үлем ул – ишек һәм һәркем ул ишектән керәчәк.

3=A

4=A

4=Г

4. Морза Сөлэйман Дәүләткилдиев кызы Зөләйха каберенә куелган таш, 1886 ел

Алгы ягында (калку язулы):

مرحومه مرقد	<i>Мәрхүмә мәркадь¹</i>
زليحه سليمان مرضه	<i>Зөләйха Сөлэйман морза</i>
دولت كيديف	<i>Дәүләткилдиев</i>
قزى وفات قرق	<i>кызы вафат кырык</i>
ياشنده محمد جان	<i>яшендә, Мөхәммәдҗан</i>
مرضه بيكلوف	<i>морза Биглов</i>
حلالى ايول ٣١ نده	<i>хәляле июль 31 ндә</i>
سنه ده ١٨٨٦	<i>1886 сәнәдә</i>

¹ Мәркадь – кабер.

Арткы ягында (калку язулы):

تندە جانم نچه كون مهمان ايكاندر بلمدم *Тәндә жаным ничә көн, миһман
икәндер белмәдем;*
اوتدی عمرم باروسی ویران ایکانن بلمدم *Үтдә гомерем, барысы вәйран
икәнән белмәдем.*
عره اولمه بو جهان نك مال ملكه جاهنه *Гарра¹ улма бу әҗиһанның
мал-милеге жәһына*
منك یشارسنك اخری دوشمك *Мең яшәрсең, ахры – дөшмәк*
اولم نك جاهنه *үлемнең жәһына*

Сул ягында (калку язулы):

اوتدی كچدی دوران سیران بنی كور *Үтдә, кичдә дәүран сәйран бәне күр,*
بنی كورب كور یاراغن سز ده كور *Бәне күрәб гүр ярагын сез дә күр.*

Үлчәмнәре: 16×32×125 см.

5. Идрис бине Әбүбәкер каберенә куелган таш, 1887 ел

5=A

¹ *Гарра* – бозыклык, әхлакый түбәнлек.

Алгы ягында (калку язулы):

تاریخ رومی ایلان	<i>Тарих руми илэн</i>
۱۸۸۷ نجی یلده ۲۵ نجی اپریل ده	<i>1887 нче елда 25 нче апрельдә</i>
ایدرس بن ابو بکر کل نفس ذائقة	<i>Идрис бине Әбү Бәкер көллү нәфсин заикател-</i>
الموت يا وقتًا بقیری متفکراً بامری	<i>мәүт¹. Йа вакыйфән би-кабри мөтәфәккирән би-әмри</i>
بالامسی كنت مثلك غدا تصیر مثلی	<i>бил-әмси күнтү мисликә гадән тәсайир мисли²</i>
بنم قبرم زیارت ایدن انسان قیلسه	<i>Бәнем кабрем зиярәт идән инсан, кылса</i>
روحمه بر فاتحه احسان	<i>рухыма бер фатиха ихсан</i>

6. Мөәззин Һашим Сөбханкулов улы Хәйреддин каберенә куелган таш, 1891 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

كفی بالموت واعظا	<i>Кәфә бил-мәүти вагыһзән³</i>
مرقد شریف	<i>мәрқадь шәриф</i>
خیرالدين بن هاشم او علی	<i>Хәйреддин бине Һашим углы</i>
سبحانقولف ۱۸۴۵ سنه	<i>Сөбханқолов 1845 сәнә</i>
اوفینک برنجی مسجد جامعه	<i>Өфенең беренче мәсҗед җамигьда</i>
مؤذین لک سریر جلوس ایدوب	<i>мөәззинлек сәрир җәлүс идеб⁴</i>
۱۸۹۱ سنهء میلادیه اوکتابر نک ۶ کوننده	<i>1891⁵ сәнәи милядия октябрьнең 6 көнендә</i>

¹ Көллү нәфсин заикател-мәүт – Һәрбер жан үлем тәмен татып караячак.

² Йа вакыйфән би-кабри, мөтәфәккирән би-әмри, бил-әмси күнтү мисликә, гадән тәсайир мисли – Әй, каберем яньна туктаган, Аллаһының әмере турында уйлаган [кеше]! Кичә мин синең кебек идем, иртәгә син дә минем кебек булырсың.

³ Кәфә бил-мәүти вагыһзән – Үлем – зирәк укытучы.

⁴ Мөәззинлек сәрир җәлүс идеб – Мәзинлек вазыйфасын башкарып.

⁵ 1898 ел булуы да ихтимал.

6

7=A

7. Хэйреддин кызы Өммегөлсем каберенә куелган таш, 189[1] ел

Алгы ягында (уйма язуды):

المرحومة ام كلثم	Әл-мәрхүмәт Өммегөлсем
بنت خير الدين زوجة	бинте Хэйреддин зәүжәте ¹
عثمان تيريعولوف توفت	Госман Терегулов тәүвәффәт ²
... ۱۸۹۱ سننت ۲۷ ياشنده ...	189 ... ³ сәнәти 27 яшендә ...

¹ Зәүжәте – хатыны.

² Тәүвәффәт – вафат.

³ 1898 ел булуы да ихтимал.

8. Габдеррәшид кызы Сәгадәт каберенә куелган таш, 1891 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

لا اله الا الله محمد رسول الله	<i>Лә шәһә иллә Аллах Мөхәммәд рәсүлүллаһ¹</i>
اوشبو قبرده مدفونہ	<i>ошбу кабердә мәдфунәт</i>
سعادت دامنه عبدالرشيد	<i>Сәгадәт дамәнә² Габдеррәшид</i>
قزى محمدشريف سلطائف	<i>кызы Мөхәммәдшәриф Солтанов</i>
جماعتى سڪسان بش ياشنده	<i>жәмәгәте сиксән биш яшендә</i>
دارالبقايه رحلت قلدى جنان حق	<i>дарелбәкая рихләт кылды³ жәнән Хак</i>
تعالى رحمت ايلسون	<i>Тәгалә рәхмәт әйләсен</i>

Сул ягында (уйма язулы):

تاريخ ميلاديه ايله ۱۸۹۱ سنه ده	<i>Тарих миллиядия илә 1891 сәнәдә</i>
۱۰ نچى مارطده	<i>10 нчы мартда</i>

9. Салих Йәникеев кызы Биби-Фатыйма каберенә куелган таш, 1895 ел

Алгы ягында (калку һәм уйма язулы):

لا اله الا الله محمد رسول الله	<i>Лә шәһә иллә Аллах Мөхәммәд рәсүлүллаһ</i>
بو قبرده بيبي فاطمه صالح	<i>бу кабердә Биби Фатыйма Салих</i>
ينكييف قزى و محمدكراى	<i>Йәникеев кызы вә Мөхәммәдгәрәй</i>
مرزا تيريعولوف اهليه سى	<i>морза Терегулов әһлиясе⁴</i>
۶۵ ياشنده وفات ۲۴ نچى	<i>65 яшендә вафат 24 нче</i>
مارطده ۱۸۹۵ سنه ده دفن	<i>мартда 1895 сәнәдә дәфен</i>
اولندى الله رحمت ايلسون امين	<i>улынды⁵ Аллах рәхмәт әйләсен амин</i>

¹ *Лә шәһә иллә Аллах Мөхәммәд рәсүлүллаһ* – Аллаһтан башка илаһи зат юк, Мөхәммәд Аллаһның илчесе

² *Дамәнә* – намуслы, гыйффәтле.

³ *Дарелбәкая рихләт кылды* – бакый дөньяга күчте.

⁴ *Әһлиясе* – хатыны.

⁵ *Дәфен улынды* – жирләнде.

8=A

9=A

9=Γ

9=A=a

Уң ягында (уйма язулы):

داعى اوله سز مونكا اى مؤمنان *Дагый¹ уласыз моңа әй, мөзминән*
كميسه باقى نكلدر بو ... *Кемисә бакый дәгелдер бу [гомер]*

Сул ягында (уйма язулы):

... زيارت ايدان اخوان *[Бәнем каберем] зиярәт идән ихван*
قىلالر روحمة بر فاتحه احسان *Кылалар рухыма бер фатиха ихсан*

10. Миһран кызы Шәмсеруй каберенә куелган таш, 1897 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

لا اله الا الله محمد رسول الله *Лә иләһә иллә Аллах Мөхәммәд рәсүлүллаһ²*
المرحومة شمس روى *әл-мәрхүмәт Шәмсеруй*
بنت مهران زوجة ارسلان *бинте Миһран зәүжәте³ Арслан-*
كراى تيريعولوف توفت *-гәрәй Терегулов тәүвәффәт*
سنة ١٨٩٧ *сәнәти 1897*

11. Фәйрузшаһ кызы Һәдия каберенә куелган таш, 1898 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

كل شى هالك الا وجهه *Көлли шәййе һаләк иллә вәжһәһу⁴*
بو مقبره ده اوفا *бу мәкьбәрәдә⁵ Уфа*
اقروژنى صودنده *окружной судында*
ترجمان اولوب تورمش *тәржәман улыб тормыш*

¹ Дагый – догачы.

² Лә иләһә иллә Аллах Мөхәммәд рәсүлүллаһ – Аллаһтан башка илаһи зат юк, Мөхәммәд Аллаһның илчесе.

³ Зәүжәте – хатыны.

⁴ Көлли шәййе һаләк иллә вәжһәһу – Аллаһының йөзеннән башка һәрнәрсә һаләк булучыдыр («Касас» сүрәсе, 88 аять).

⁵ Мәкьбәрә – кабер.

10=A

11=A

ذاكر اشمحمدوفنك	<i>Закир Ишмөхәммәдовның</i>
جماعتى ھديه فيروز شاه	<i>жәмәгате Һәдия Фәйрузшаһ</i>
قزی ۳۰ یاشنده ۱۸۹۷ سنه ده	<i>кызы 30 яшендә 1897 сәһәдә</i>
۲۹ نچی اوکتابردە وفات	<i>29 нчы октябрдә вафат</i>
الله تعالى رحمت ایلسون	<i>Аллаһы Тәгалә рәхмәт әйләсен</i>
مرحومه نك قز لرندن اونك ...	<i>мәрхүмәнең кызларындан уң [тарафында]</i>

Сул ягында (уйма язулы):

... فاطيمه ۳ ياشنده	... <i>Фатыйма 3 яшендә</i>
و صول طرفنده ثانيه ۸ ياشنده	<i>вә сул тарафында Сания 8 яшендә</i>

Уң ягында (уйма язулы):

كيلوب قبرم زيارة ايدن اخوان	<i>Килеб каберем зиярәт идән ихван,</i>
قيله روحمه بر فاتحه احسان	<i>Кыла рухыма бер фатиха ихсан</i>

12. Ризаэддин бине Фәхреддин улы Хәсән каберенә куелган таш, 1898 ел¹

Алгы ягында (уйма язулы):

حسن بن رضا الدين *Хәсән бине Ризаэддин*
بن فخر الدين في توفى *бине Фәхреддин фи тәвәффи*²
١٤ محرم عام *14 мөхәррәм гам*³ ...
... ..

13. Илек шәһәрәнән 1864 елда Уфа каласына килгән кешенең каберенә куелган таш, 1899 ел

Беренче ягында (калку язулы):

... ايلك شهر *Илек шәһәр ...*

Икенче ягында (калку язулы):

... موت قريب *... мәүт қариб*

Өченче ягында (калку язулы):

١٨٩٩ نچى سنه اوكتوبر ننگ *1899 нчы сәнә октябрьнең*
... سنه ٢٧ *27 сәнәдә ...*

Бишенче ягында (калку язулы):

... اورنبورع طرفلرنده مشهور *Оренбург тарафларында мәшһүр ...*

Алтынчы ягында (калку язулы):

اولدى ايرشدى امر ربانى *улды ирешде әмер раббани*

¹ 1902 ел булуы ихтимал.

² *Тәвәффи* – вафат.

³ *Гам* – ел.

12=A

13

13

13

13

Жиденче ягында (калку язуды):

... کلمش ۱۸۵۴ نجی سنه ۲ نجی فبرال ده ... *килмеш 1854 нче сәһә 2 нче февральдә ...*

Сигезенче ягында (калку язуды):

... که تسلیم ایلدم حقعه ... *Ки тәслим әйләдем Хақга ...*

Үлчәмнәре: 29×29×175 см.

14. Калимулла кызы Фатыйма каберенэ куелган таш, 1899 ел

Алгы ягында (калку язулы):

توكلى على الله	<i>Тэвәккәлә галә Аллаһи¹</i>
المرحومة فاطيمه	<i>әл-мәрхүмәт Фатыйма</i>
بنت كلیم الله زوجة	<i>бинте Калимулла зәүжәте²</i>
باطرگرای ینکیف	<i>Батыргәрәй Йәникәев</i>

Сул ягында (калку язулы):

توفت ۱۸۹۹ *тәвәфәт³ 1899*

Уң ягында (калку язулы):

۷۱ یاشنده *71 яшендә*

15. Гайнелхәят каберенэ куелган таш, 1875–1900

Алгы ягында (уйма язулы):

لا اله الا الله	<i>Лә иләһә иллә Аллаһ</i>
محمد رسول الله	<i>Мөхәммәд рәсүлүллаһ⁴</i>
بو قبرده عين الحيات	<i>бу кабердә Гайнелхәят</i>
تو...رالدين	<i>ту... [Хәйреддин]</i>
ینکیف ۱۸۷۵ سنه	<i>Йәникәев 1875 сәнә</i>
طوعب ۱۹۰۰ سنه وفات	<i>тугыб 1900 сәнә вафат</i>

¹ *Тэвәккәлә галә Аллаһи* – Аллаһы Тәгалә хозурына тапшырылды.

² *Зәүжәте* – хатыны.

³ *Тәвәфәт* – вафат.

⁴ *Лә иләһә иллә Аллаһ Мөхәммәд рәсүлүллаһ* – Аллаһтан башка илаһи зат юк, Мөхәммәд Аллаһның илчесе.

15=A

14=A

16=A

16. Ибраһим Йәникеев улы Хәйреддин каберенә куелган таш, 1901 ел

Алгы ягында (уйма язуды):

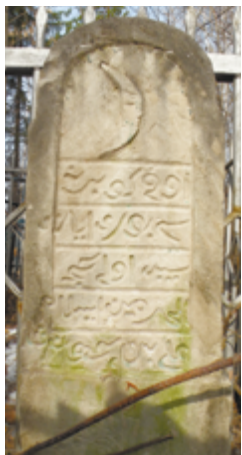
لا اله الا الله	<i>Лә иләһә иллә Аллах</i>
المرحوم حير الدين	<i>Әл-мәрхүм Хәйреддин</i>
بن ابراهيم	<i>бине Ибраһим</i>
ينكييف توفى	<i>Йәникәев тәвәффа</i>

Арткы ягында (уйма язуды):

فى سنة ١٩٠١	<i>фи сәнәти 1901</i>
و فى مه شوال	<i>вә фи маһ шәүвәл¹</i>
٦٠ ياشنده	<i>60 яшендә</i>
نور الله مرقدہ	<i>нәүвәрә Аллаһу мәркадәһә²</i>

¹ Фи сәнәти 1901 вә фи маһ шәүвәл – 1901 елның шәүвәл аенда.

² Нәүвәрә Аллаһу мәркадәһә – Аллаһы аның каберен нурландырсын.

17=A

18=A

19=A

19. Сөлөйман Дәүләткилдиев кызы Өммөгөлсем каберенә куелган таш, 1828–1905

Алгы ягында (уйма язулы):

كل نفس ذائقة الموت	<i>Көллү нәфсин заикател-мәүт¹</i>
ام كلثوم بنت سليمان دولت كيديف	<i>Өммөгөлсем бинте Сөләйман Дәүләткилдиев</i>
باطركراى بن شاهنكر اى توكلى زوجه سى	<i>Батыргәрәй бине Шаһингәрәй Тәүкили зәүжәсе</i>
۱۹۰۵ ۱۸۲۸	<i>1827–1905</i>
اِنَّمَا الدُّنْيَا فَنَاءٌ لِّسِ الدُّنْيَا بَقَاءٌ	<i>Иннәма әд-дөнъя фәнаун, ләйсә ли-д-дөнъя бакаун.</i>
اِنَّمَا الدُّنْيَا وَ مَا فِيهَا كَنَسَجِ الْعَنكبوت	<i>Иннәма әд-дөнъя вә ма фиһа кә-нәсҗи-л-ганкәбут².</i>

¹ Көллү нәфсин заикател-мәүт – Һәрбер жан үлем тәмен татып караячак.

² Гали бине Әбу Талиб сөйләгән шигъри юлларның үзгәртелгән варианты: *Дөнъя тиз узучан, фани; анда мәңгелек [бернәрсә дә] юк. Дөнъяның барча эше үрмәкүч үргән пәрәвез сыман.*

20=A

21=A

**20. Мифтахеддин улы Сабиржан каберенә куелган таш,
1906 ел**

Алгы ягында (калку язулы):

كفى بالموت واعظا	<i>Кәфә бил-мәүти вагыйзән¹</i>
المرحوم صابرجان	<i>әл-мәрхүм Сабиржан</i>
بن مفتاح الدين	<i>бине Мифтахеддин</i>
يوسوف توفى	<i>Йосыпов тәвәффә</i>
سنة ١٩٠٦	<i>сәнәти 1906</i>

... ..

21. Зөфәр кызы Галия каберенә куелган таш, 1906 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

عليه بنت زفر بن	<i>Галия бинте Зөфәр бине</i>
ملا احمد شاکر	<i>мулла Әхмәдшакир</i>
توفيت في ١٣٢٤	<i>тәвәффият фи 1324</i>
سنه و في ٢ ربيع	<i>сәнә вә фи 2 рәбиг-</i>
الاول ...	<i>-ыль-әүвәл ...</i>

¹ *Кәфә бил-мәүти вагыйзән* – Үлем – зирәк укытучы.

22=A

22. Ахунд мөдәррис Хэйрулла Госманның каберенә куелган таш, 1907 ел

Алгы ягында (уйма язуды):

Уфа шәһәрнде ۲۰ сәнә имамәт вә тәлим вә тәлиф илә мәшғул олан ахунд вә مدرس
Хейрәлла Әһмәд нәгъмәт сийдир. тарих вә оладә ۱۸۴۷ сәнә м. ۸ октябр тарих вә фәт
۱۹۰۷ сәнә м. ۱ нойабр рәһмәтәллаһи рәһмәтә вә әсә

موتى بزنى آ غلاب نا ذات مدفون اولدى بو يره
فوتكزنى اويلاغانده جمله كوزدن ياش كيله
دنياده توردقچه علمك همتاڭ فضلاڭ ايله
خدمت ايتدك هم چالشدك ملتكنى تنويره
عمر كنى ايتدك حصر تدريس تاليف تحريره

*Уфа шәһәрндә 20 сәнә имамәт вә тәғлим вә тәәлиф
илә мәшғуль улан ахунд вә мөдәррис Хэйрулла Госманның
мәкбәрәсәдер. Тарихе вәлидәт 1847 сәнә м. 8 үктәбер,
тарихе вәфәт 1907 сәнә м. 1 нуябер рәхәмәһу Аллаһу
рәхмәтән вәсигәтән¹*

*Мәүтә, безне аглаб на зат мәдфүн улды бу йирә,
Фәүтәңезне² уйлаганда жәмлә күздән йәш килә.
Дөнйәдә тордыкча гыйльмәң һиммәтең³ фазлың илә,
Хидмәт итдең һәм чалышдың милләтеңне тәнвирә⁴
Гомереңне итдең хәсыр⁵ тәдрис тәәлиф⁶ тәхрирә.*

¹ Рәхимәһе Аллаһу рәхмәтән вәсигәтән – Аллаһның киң рәхмәтләре ирешсен.

² Фәүт – үлү.

³ Һиммәт – тырышлык.

⁴ Тәнәүвер – нурландыру.

⁵ Хәсыр – багышлау.

⁶ Тәәлиф – китап төзү, язу.

**23. Хөсәен кызы Бибимаһира каберенә куелган таш,
1907 ел**

Алгы ягында (калку язулы):

الحكم لله	<i>Әл-хөкме лилләһи¹</i>
المرحومة بي بي ماهره	<i>әл-мәрхүмәт Биби Маһира</i>
حسين قزى احمدجان	<i>Хөсәен кызы Әхмәдҗан</i>
بيكتمروف زوجه سى	<i>Биктимеров зәүжәсе</i>
۱۹۰۷ سنده ۲۳ ياشنده	<i>1907 сәнәдә 23 яшендә</i>
وفات ۴ نويابردده بنم	<i>вафат 4 ноябердә бәнем</i>
روحمه قران اوقوب	<i>рухыма Коръән укыб</i>
باعشلاعان لرعه الله ...	<i>багышлаганларга Аллаһ ...</i>

**24. Әсфәндияр кызы Бәдигыльжәмал каберенә куелган таш,
1907 ел**

Алгы ягында (калку язулы):

لا اله الا الله محمد رسول الله	<i>Лә иләһә иллә Аллаһ Мөхәммәд рәсүлүллаһ²</i>
المرحومة بديعل جمال	<i>Әл-мәрхүмәт Бәдигыльжәмал</i>
اسفنديار قزى	<i>Әсфәндияр кызы</i>
ابوبكر تيريعولوف	<i>Әбү Бәкер Терегулов</i>
زوجه سى	<i>зәүжәсе³</i>
۱۹۰۷ سنده وفات	<i>1907 сәнәдә вафат</i>

Сул ягында (калку язулы):

۴۴ ياشنده 44 яшендә

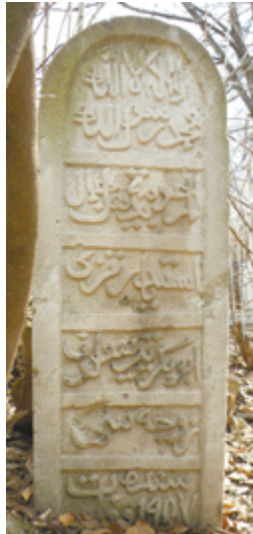
¹ *Әл-хөкмү Лилләһи* – Хөкөм итү Бөек, Олуг Аллаһ карамагындадыр.

² *Лә иләһә иллә Аллаһ Мөхәммәд рәсүлүллаһ* – Аллаһтан башка илаһи зат юк, Мөхәммәд Аллаһның илчесе.

³ *Зәүжәсе* – хатыны.

23=A

24=A

25=A

25. Мөхәммәдкәрим морза бине Салих Биглов каберенә куелган таш, 1908 ел

Алгы ягында (калку язуды):

كل شى	<i>Көлли шәййе</i>
هالك الا وجهه	<i>һаликүн иллә вәҗһәнһү¹</i>
بو قيرده	<i>бу кабердә</i>
محمد كريم	<i>Мөхәммәдкәрим</i>
مرضه بن صالح	<i>морза бине Салих</i>
بيعلوف قوالير	<i>Биглов кавалер</i>
... پادپلکاوانیک ۱۸۴۳ سنه طوبوب ...	<i>подполковник 1843 сәнә туыб ...</i>

Сул ягында (калку язуды):

۱۹۰۸ سنه ۶۵ ياشنده وفات 1908 сәнә 65 яшендә вафат

Үлчәмнәре: 16×30×150 см.

¹ *Көлли шәййин һаликүн иллә вәҗһәнһү* – һәр эштә хөкем Аллаһыга хастыр (Кара: Касас сүрәсе, 88 аять).

26. Мөфти Мөхәммәдъяр улы Арыслангали каберенә куелган таш, 1910 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

كل نفس ذائقة الموت راقدهذا القبر بحكم مالك القدر	<i>Көллү нәфсин заикател-мәүт¹ ракыйд һәзә әл-кабер би-хәкме мәлик әл-кадер²</i>
أرسلان على بن مفتى الإسلام الحاج محمديار سلطانى. توفى فى تاريخ	<i>Арслангали бине мөфти әл-ислам әл-хәж Мөхәммәдйар Солтани. Тәвәффә фи тарих</i>
٢٨ ماه شوال فى ١٣٢٨ سنة بالهجرية و ١٩ اكتوبر فى ١٩١٠ سنة بالميلاديه	<i>28 маһ шәүвәл фи 1328 сәнәти бил-хижрия вә 19 үктәбер фи 1910 сәнәти бил-миләдия</i>
و كان عمره ٥٠ سنة نور الله قبره و جعل روضة من رياض الجنة امين	<i>вә кянә гомреһу 50 сәнәти³ нәүвәрә Аллаһу кабрәһу вә жәғалә раузати мин риязел-жәңнәти⁴.</i>
وفاتى صوگنده جنازه سى حرم تلب بيرلگان ژينوکلر: غوبيرن سكى پريژواډيتيل دؤاره ن آ. آ. كو غوشفدن اوفاده	<i>вафаты соңында жәназасы хөрмәтләб бирелгән венoклар: губернский предводитель дворян А.А. Кугушевдан Уфада</i>

Арткы ягында (уйма язулы):

مرحومك نسبى *мәрхүмнең нәсәбе*
ارسلان على *Арыслангали*

¹ Көллү нәфсин заикател-мәүт – һәрбер жан үлем тәмен татып караячак.

² Ракыйд һәзә әл-кабер би-хәкме мәлик әл-кадер – Аллаһы Тәгалһең хәкеме белән бу кабердә ятучы.

³ Вә кянә гомреһу 50 сәнәти – 50 яшендә иде.

⁴ Нәүвәрә Аллаһу кабрәһу вә жәғалә раузати мин риязел-жәңнәти – Аллаһ каберен нурласын һәм актык сыену урынын жәңнәт кылсын.

26=A

بن مفتى محمد يار	<i>бине мөфти Мөхәммәдйар</i>
بن محمد شريف	<i>бине Мөхәммәдшәриф</i>
بن بايزيد بن	<i>бине Баязид бине</i>
عبد الجليل بن	<i>Габделжәлил бине</i>
سلطان	<i>Солтан</i>
گوبيرنسكى تورمه	<i>губернский төрмә</i>
ويده مستواسندن	<i>ведомствосендән</i>

Уң ягында (уйма язулы):

... من كان حيا كان يوما ميتا	<i>Мән кянә хәййан кянә йаумән мәйтән¹</i>
... فى الموة من ادنى الاناس و الرتوت	<i>...</i>
مات ارسلانعلى لكن لم يمت آثاره	<i>Матә Арыслангали ләкин ләм йумит асаруһу</i>
انما مات المسمى و اسمه ما لا يموت	<i>Иннәма матә әл-мүсәммә вә исмүһу ма лә йаумут²</i>

Сул ягында (уйма язулы):

أئما الدنيا فنا لىس للدنيا بقاء	<i>Иннәма әд-дөнъя фәнаун, ләйсә ли-д-дөнъя бақаун</i>
أئما الدنيا و ما فيها كنسج الع...	<i>Иннәма әд-дөнъя вә ма фиһа кә-нәсҗи-л-га[нкәбут]³.</i>
بانقلاب الدهر من موت و ...	<i>Би-инкыйлаби әд-дәһри мин мәүти вә...</i>
هازم اللذات فى اعلى ندا قد ...	<i>Ғадим әл-ләззәти фи әгъя нидаи кад ...</i>

¹ Мән кянә хәййан кянә йаумән мәйтән – Исән кеше бер көн вафат булып.

² Иннәма матә әл-мүсәммә вә исмүһу ма лә йаумут – Хакыйкатгыгә үзе үлсә дә, исеме калачак.

³ Гали бине Әбу Талиб сөйләгән шигъри юлларның үзгәртелгән варианты: Дөнъя тиз узучан, фани; анда мәңгелек [бернәрсә дә] юк. Дөнъяның барча эше үрмәкүч үргән пәрәвез сыман.

27=A

28=A

29=A

27. Еникеев Хәбибулла улы Солтан-Мөхәммәд каберенә куелган таш, 1860–1910

Алгы ягында (уйма язуды):

لا اله الا الله محمد رسول الله
 ينيكييف سلطان محمد حابيبيو الله اوغلى

*Лә иләһә иллә Аллах Мөхәммәд рәсүлүллаһ¹
 Йәнекеев Солтан-Мөхәммәд Хәбибулла углы*

*Еникеев Султан Хабибуллович
 1860–1910*

¹ *Лә иләһә иллә Аллах Мөхәммәд рәсүлүллаһ* – Аллаһтан башка илаһи зат юк, Мөхәммәд Аллаһның илчесе.

28. Шаһимәрдан Еникеев кызы Мәрзыя каберенә куелган таш, 1915 ел

Алгы ягында (калку язулы):

اكفى بالموت واعظا	<i>кәфә бил-мәүти вагыйзән¹</i>
مرحومه مرضيه	<i>Мәрхүмә Мәрзыя</i>
شاهمردان	<i>Шаһимәрдан</i>
ينكييف قزى	<i>Йәникеев кызы</i>
سلطان بك	<i>Солтанбәк</i>
ينكييف زوجه سى	<i>Йәникеев зәүжәсе²</i>

Уң ягында (калку язулы):

وفات ۱۹۱۵ سنده ۳۶ ياشنده *вафат 1905 сәнәдә 36 яшендә*

29. Мөхәммәдшакир бине Мөхәммәдсыйддыйк Галикәев каберенә куелган таш, 1920 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

كل نفس ذائقة الموت هذا مرقد المرحوم محمد شاكر بن محمد صبيدق علكايف
دار البقاياه رحلت نيئدى ۷ مارتده ۱۹۲۰ سنده ۵۳ يه شنده اللهم اجعل قبره
روضه من رياض الجنة

*Көллү нәфсин заикател-мәүт³ һәзә мәркадь әл-мәрхүм
Мөхәммәд-шакир бине Мөхәммәдсыйддыйк Галикәев дарелбәкая
рихләт итде 7 мартда 1920 сәнәдә 53 яшендә Аллаһүммә
әжғалә кабрәһу раузати мин риядел-әжәннәт*

¹ *Кәфә бил-мәүти вагыйзән* – Үлем – зирәк укыгучы.

² *Зәүжәсе* – хатыны.

³ *Көллү нәфсин заикател-мәүт* – һәрбер жан үлем тәмен татып караячак.

30=A

30=Г

31=A

30. Галиулла улы Гайфулла каберенә куелган таш, 1921 ел

Алгы ягында (калку язулы):

هو الله الباقي و	<i>Һуа Аллаһу әл-Бакый вә</i>
عداه الفانى بو قير	<i>... әл-фани бу кабер</i>
شريف ده قويلمش عيف	<i>шәрифдә куелмыш Гайф-</i>
الله على الله او على عثمانى	<i>-улла Галиулла улы Госмани</i>
۱۹۲۱ نچى بيلده ۱۷ نچى نويابر	<i>1921 нче елда 17 нче ноябрь</i>
۶۵ ياشنده طيب الله تراہ	<i>65 яшендә таййәбә Аллаһу сәрәһү¹</i>

Сул ягында (калку язулы):

استرليتماق شهرننک معتبر سوداگر و خيرت صاحب ...

Эстәрлетамак шәһәренең мөгътәбәр сәүдәгәре вә хайрәт сахиб ...

¹ Таййәбә Аллаһу сәрәһү – Аллаһ туфрагын яхшы итсен.

31. Мөхәммәдвәли кызы Биби-Сара каберенә куелган таш, 1922 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

لا اله الا الله محمد رسول الله	<i>Лә иләһә иллә Аллах Мөхәммәд рәсүлүллаһ</i>
اوشبو قبرگه دفن ايدولدى	<i>ошбу кабергә дәфен иделде¹</i>
بيبي ساره محمولى قزى و محمد	<i>Биби Сара Мөхәммәдвәли кызы вә Мөхәммәд-</i>
شاکر زاهيد اللين اهليه سى	<i>шакир Заһидуллин әһлиясе²</i>
۲۸ نچى عنوارده ۱۹۲۲ نچى يلدہ	<i>28 нче гыйнварда 1922 нче елда</i>
۴۵ ياشنده حق تعالى عريق	<i>45 яшендә Хак Тәгалә гарикъ</i>
رحمت ايله ب قبرينى روضه من	<i>рәхмәт әйләб каберене раузати мин</i>
رياض الجنة اله يه امين	<i>риядел-жәәнәт³ ... амин</i>

32. Мифтаһеддин улы Бәдреддин Нәзиров каберенә куелган таш, 1922 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

لا اله الا الله محمد رسول الله	<i>Лә иләһә иллә Аллах Мөхәммәд рәсүлүллаһ⁴</i>
اوشبو قبرده مدفون	<i>ошбу кабердә мәдфун⁵</i>
بدر الدين مفتاح الدين	<i>Бәдреддин Мифтаһеддин</i>
اوعلى نذيرف ۵۹ ياشنده	<i>углы Нәзиров 59 яшендә</i>
۲۴ نچى ابيونده ۱۹۲۲ نچى يلدہ	<i>24 нче июндә 1922 нче елда</i>
جناب الله غريق رحمت	<i>Жәнабе Аллах гарикъ⁶ рәхмәт</i>
و باعش معفرت ايلسون	<i>вә багыш мәгъфирәт⁷ әйләсен</i>
امين	<i>амин</i>
بحرمة سيد المرسلين	<i>би-хөрмәт сәидел-мөрсәлин</i>

¹ Дәфен иделде – жирләнде.

² Әһлиясе – хатыны.

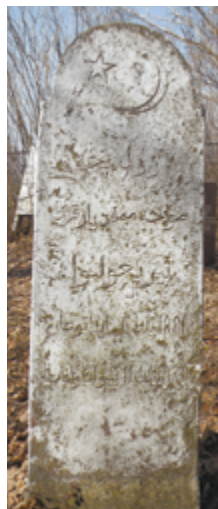
³ Раузати мин риядел-жәәнәт – кабере жәннәт бакчасы булсын.

⁴ Лә иләһә иллә Аллах Мөхәммәд рәсүлүллаһ – Аллаһтан башка илаһи зат юк, Мөхәммәд Аллаһның илчесе.

⁵ Мәдфун – жирләнгән.

⁶ Гарикъ – тирән.

⁷ Мәгъфирәт – гафу.

33=A

32=A

34=A

Уң ягында (уйма язулы):

<p>بار كوڭلاردن جلى يومشاق سېنىڭ قېرىنك طاشى شوندە تامسون كوز ياشمىنك ايك اچى هم تاتلىسى زوجه نك شمسى روى</p>	<p>Бар күңелләрдән жылы йомшак синең кабрең ташы, Шунда тамсын күз яшемнең иң ачы һәм татлысы. зәүжәң! Шәмсеруй</p>
---	---

Үлчәмнәре: 11×25×125 см.

33. Мулла Муса Кабкаев улы казый Гыйнаятулла каберенә куелган таш, 1856–1928

قاضى عناية الله
ابن ملا موسى كاكاييف
1856–1928 ۱۲۷۳ – ۱۲۴۸
۱۹۸۲ يىلى دىنييه نظارتى طرفندان قوبىلدى²
Казый Гинаятулла Кабкаев

⁷¹ Зәүжәсе – хатыны.

⁷² Ташның куелу датасы.

34. Мөхәммәдьяр кызы Зөләйха Терегулова каберенә куелган таш, 1881–1931

Алгы ягында (уйма язулы):

زوله يحه موحه ممه ديار قزى تيريعولثوا	<i>Зөләйха Мөхәммәдйар кызы Терегулова.</i>
۱۸۸۱ يىلدا ۶ مايدا توعان	<i>1881 йылда 6 майда туган</i>
۱۹۳۱ يىلدا ۱۱ ئيىلده وافات	<i>1931 йылда 11 июльдә вафат</i>

35. Ризаэддин бине Фәхреддин каберенә куелган таш, 1859–1936 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

هذا مرقد	<i>Һәзә мәрқадь</i>
الشيخ العالم	<i>әш-шәәх әл-ғалим</i>
الفاضل مفتى	<i>әл-фазыйль мөфти</i>
رضالدين	<i>Ризаэддин</i>
بن فحر الدين	<i>бине Фәхреддин</i>
توفى محرم ۲۰	<i>тәвәффа мәрхүм 20</i>
سنة... هجر ...	<i>сәнәти ... һижр ...</i>

36. Габдеррәүф кызы Наилә Рәсүлева каберенә куелган таш, 1937 елда туган

Алгы ягында (уйма язулы):

نايله عبد الروف قزى رسوليه توعان
Нелли Расулева родилась 21 апреля 1937 ...

35=A

36=A

37

37=Г

37. Ильяс бине Әхмәдшаһ Борагани әл-Кырыми каберенә куелган таш, 1938 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

بو قېردە مدفون	<i>Бу кабердә мәдфун</i>
باعچە سراى ننگ	<i>Багчасарайның</i>
الياس بن احمدشا	<i>Ильяс бине Әхмәдша</i>
بوراعانى القريمى	<i>Бурагани әл-Кырыми</i>
۲۲ ياشنده وطن	<i>22 яшендә ватанын</i>
تاشلاب لينينگراد	<i>ташлаб Ленинград</i>
دارالفنوننده	<i>дарелфөнүнендә</i>
ليكتورلق مطبعه	<i>лекторлык матбага-</i>
چيلک هم باشقه	<i>-чылык һәм башка</i>
علمى خدمتله ده	<i>гыйльми хезмәтләрдә</i>

Уң ягында (уйма язулы):

۸۶ ياشنده 86 яшендә

Сул ягында (уйма язулы):

۵۰ سنه عمرن اوتكرگه ن وفات ۱۹۳۸ سنه فيورال ۱۰

50 сәнә гомерен үткәргән вафат 1938 сәнә февраль 10

**38. Мөхәммәдшакир Заһидуллин каберенә куелган таш,
1877–1958**

Алгы ягында (уйма язулы):

محمد شاكير زاهيدوللين

Мухамед-Шакир Загидуллин

1877–1958

39. Султанова Анна Семеновна, 1962 ел

Алгы ягында (уйма язулы):

Султанова Анна Семеновна,

1883–1962

38=A

39

40=A

40. Мөхәммәдрәхим Чанышев кызы Маһитаб каберенә куелган таш

Алгы ягында (уйма язулы):

كفى بالموت واعظا	<i>Кәфә бил-мәүти вагыйзән¹</i>
المرحومة ماهيتب	<i>әл-мәрхүмә Маһитаб</i>
بنت محمدالرحيم	<i>бинте Мөхәммәдрәхим</i>
چانشف ا زوجت	<i>Чанышева, зәүжәте²</i>
رستم بك ينكيف	<i>Рөстәмбәк Йәникәев</i>

41. Мөхәммәдсадык Ваһабов улы Мөхәммәдзакир каберенә куелган таш

Алгы ягында (уйма язулы):

اوشبو قبرده مدفون ا وفا عوبيرناسى زالتاوست اويازى دوان مسجداى اولينىڭ محمدذاكر
بن محمد صادق و هابف و فات بولدى

*Ошбу кабердә мәдфун Уфа губернасы Залтауст өязе Дуван
Мәсҗәдле авылының Мөхәммәдзакир бине Мөхәммәдсадык
Ваһабов вафат булды*

42. Салих исемле ятим бала каберенә куелган таш

Алгы ягында (уйма язулы):

لا اله الا الله محمد رسول الله	<i>Лә иләһә иллә Аллаһ Мөхәммәд рәсүлүллаһ³</i>
بو قير ده سوكلو بالا	<i>бу кабердә сөекле бала</i>
صالح دفن قيندى	<i>Салих дәфен кылынды</i>

... ..

¹ *Кәфә бил-мәүти вагыйзән* – Үлем – зирәк укытучы.

² *Зәүжәсе* – хатыны.

³ *Лә иләһә иллә Аллаһ Мөхәммәд рәсүлүллаһ* – Аллаһтан башка илаһи зат юк, Мөхәммәд Аллаһның илчесе.

41=A

42=A

42=Г

43=A

Сул ягында (уйма язулы):

یتیم بالا ایدی *ятим бала иде*

43. Мөхәммәд[рәхим] каберенә куелган таш

Алгы ягында (калку язулы):

نور الله *нәүвәрә Аллаһу*

مرقد *мәрқадь¹*

...محمد *Мөхәммәд[рәхим]*

... ..

... ..

¹ Нәүвәрә Аллаһу мәрқадь – Аллаһ каберен нурласын.

44=A

45=A

44. Гатаулла Ягъкубов кызы Биби-Маһитаб каберенә куелган таш

Алгы ягында (уйма язулы):

لا اله الا الله	<i>Лә иләһә иллә Аллах</i>
محمد رسول الله	<i>Мөхәммәд рәсүлүллаһ¹</i>
مدفون	<i>мәдфүн</i>
بی بی ماہی تاب	<i>биби Маһитаб</i>
عطاء الله قزی	<i>Гатаулла кызы</i>
يعقوبوا ۱ نچی	<i>Ягъкубова 1 нче</i>
محلہ ده مؤذن	<i>мәхәлләдә мөәззин</i>
...	<i>...²</i>

¹ *Лә иләһә иллә Аллах Мөхәммәд рәсүлүллаһ* – Аллаһтан башка илаһи зат юк, Мөхәммәд Аллаһның илчесе.

² 1892 елда вафат булуы ихтимал.

46=B (арткы як)

47=A

45. Кемгэ һәм кайчан куелганы билгесез таш

Алгы ягында (уйма язулы):

روى البخارى مرفوعا ان النبي صلى الله عليه وسلم قال
يقول الله ما لعبدى المؤمن اذا قبضت
صفيه ثم احتسبه الا الجنة /

46. Кемгэ һәм кайчан куелганы билгеле булмаган таш

Арткы ягында (уйма язулы):

بنم قبرم زياره ت ايده ن اخوان *Бәнем кабрем зиярәт идән ихван*
قيلنك بر فاتحه روحمغه احسان *кылың бер фатиха рухымга ихсан*

47. Кемгэ һәм кайчан куелганы билгесез таш

Алгы ягында (калку язулы):

يا حنان يا منان يا حنان يا منان *Йа-Хәннан, йа-Мәннан,*
йа-Хәннан, йа-Мәннан²

... ..

Яджар Каргалы остасы тарафыннан ясалган дип фараз ителә.

¹ Бу урында имам Бохаридан алынган хәдис-мәрфугъ язылган.

² *Йа-Хәннан, йа-Мәннан* – Аллаһы Тәгаләнең асыл исемнәре.

48. Кемгә һәм кайчан куелганы билгесез таш

48=A

Мигъмари корылма рәвешендә.

كل نفس ذائقة الموت	<i>Көллу нәфсин заикател-мәүт¹</i>
و كل من عليها فان ويبقى وجه	<i>вә көллү мән галәйһа фанин вә йәбка вәжшү</i>
ربك ذوالجلال و الاكرام	<i>Раббикә зөл-Жәляли вәл-Икрами²</i>

¹ *Көллу нәфсин заикател-мәүт* – һәрбер жан үлем тәмен татып караячак.

² *Көллу мән галәйһа фанин вә йәбка вәжшү Раббикә зөл-Жәляли вәл-Икрами* – Жирдә булган бар нәрсә һаләк булачак. Фәкәть олуглык һәм хөрмәт иясә булган Раббыңның заты мәңгелек.

Фоторәсемнәре бирелмәгән ташъязма истәлекләр

49. Мөхәммәдрәхим морза каберенә куелган таш, 1883 ел

Алгы ягында (калку язулы):

نور الله *Нәүвәрә Аллаһу*
مرقد *мәркадь¹*
محمد رحيم *Мөхәммәдрәхим*
مرضه بن *морза бине*
صاليح *Салих*

Сул ягында (калку язулы):

ياشندە ۳۹ يلدە ۱۸۸۳ نچى 1883 нче елда 39 яшендә

Үлчәмнәре: 13×24×55 см.

**50. Галиулла улы каберенә куелган таш, 1922 ел, 71 яшендә
вафат**

51. Мөхәммәдәмин кызы Мәстүрә каберенә куелган таш

Садреддин Мифтахеддин улының хатыны

¹ *Нәүвәрә Аллаһу мәркадь* – Аллаһ каберен нурландырсын.

Усманов Венер Мударрисович

**ТАТАРСКИЕ
ЭПИГРАФИЧЕСКИЕ ПАМЯТНИКИ
РЕСПУБЛИКИ БАШКОРТОСТАН**

Уфа

(на татарском языке)

Корректоры: *Е.Ф. Лукьянченко, Л.Г. Шарифуллина*
Компьютерная верстка *Н.Т. Абдуллиной*
Дизайн обложки *А.Б. Шляпкина*

Подписано в печать 20.01.2021.
Формат 60×84 1/16. Гарнитура «Таймс». Бумага офсетная.
Усл.-печ. л. 2,6. Уч.-изд. л. 2,2. Тираж 300 экз. Заказ

Оригинал-макет подготовлен в Институте языка, литературы
и искусства им. Г. Ибрагимова АН РТ
420111, Казань, ул. К. Маркса, 12

Издательство Академии наук Республики Татарстан
420111, Казань, ул. Баумана, 20